

MATCZYN (54) *ai*

-a- (35), -ã- (3); -ã- *BielSat, KochTr*; -a- : -ã- *Mącz* (5:1).

sg m N matczyn (4). ◊ *G* matczyn(e)go (3). ◊ *D* matczyn(e)mu (3). ◊ *A* matczyn (2). ◊ *L* matczynym (7), matczyn(e)m (2); -ym : -(e)m *FalZioł* (1:2). ◊ *f N* matczyna (3). ◊ *G* matczyn(e)j (3). ◊ *A* matczynę (3). ◊ *I* matczyną (2). ◊ *L* matczynéj (1). ◊ *n N* matczyno (2) *OpecŻyw, PatKaz I*, matczyn(e) (1) *FalZioł*. ◊ *G* matczyného (4); -ého (1), -(e)go (3). ◊ *A* matczyno (1) *FalZioł*, matczyn(e) (1) *CzechRozm*. ◊ *I* matczynym (2). ◊ *L* matczynym (1). ◊ *pl N subst* matczyné (1). ◊ *G* matczynych (3). ◊ *A subst* matczyn(e) (5).

Sł stp notuje, Cn s.v. dziad ojców, Linde XVI i XVIII w.

*Przymiotnik dzierżawczy od „matka” ‘kobieta, która urodziła dziecko’; maternus Mącz; [w tym: o Matce Bożej w stosunku do Chrystusa (8), o zwierzęciu w tekście antropomorfizowanym (1)] (54) : Sám że na to odpowiedá/ iż w ten czas niebyło tam mieftza flodkiego mowieniá/ ij matczyného ijmienia pomieniéniá *OpecŻyw* 148v; *Mącz* 211a; *Mátczyn* vřząd ieft/ iżby płod poczęlá/ rodziłá/ y wychowálá. *KuczbKat* 250.*

a. *Będący własnością matki* (3) : a czo fzyę tyczyę o Ruchna Matczynę tę trzi szyoftri wrowny dzal brały *ZapKościer* 1585/61.

W przén (2) : Powiedzic im [*Litwie i Prusom*] iż máią/ przed łobą dwa muły. Albo ciągnimy rowno/ álbo day pobory/ A nie dażli/ podżilż precz z matczyney komory. *BielSat* L4v [*idem*] *BielSjem* 28.

b. *Będący częścią organizmu matki (też o ciele jako całości)* (29) : Grzbietem ku żywotowi/ á vřty ku grzbietowi matczynemu [*dzieciatko*] leży *FalZioł* V 14v, V 16c, 17a, 18a, b; *Mącz* 404b; Zeby Iezus w żywoćie przez vřtá mátczyne mowic miał. *CzechEp* 194 *margin*, 194 [2 r.].

W charakterystycznych połączeniach: matczyn(e)(-a) ciało (3), *grzbiet, jelita, pępek, usta* (3).

Wyrażenia: »łono matczyne« (1): Tedy oni fzedłzy y wzięli gwałthem ono dziećię z łoná mátczynego. *HistRzym* 133v.

»matczyne mleko« (2): Takieř gdyby matczyne mleko było nieiako cierpkie á przykre/ tedi natłczó nigdy nie ma dziećięciu pokarmu dawać. *FalZioł* V 36, V 37.

»piersi matczyne« (3): rodzicy [...] nyechay pilnye o tho fie poftárąyá áby wthem práwye yełłcze w pyeluchách będąc y pyersi mátczyne łsac včzyć fie poczał. *GliczKsiąż* K2; *LeovPrzep* P14v; *PowodPr* 46.

»żywot matczyn« [*szyk 12:1*] (13): W Żywocie matczynem lezenie płodu: ieft takowe. *FalZioł* V 14v, V 15v, 16c, 17c, d; *Caeso*, *Wyprotek*/ którego z żywotá matczinego wyproto. *Mącz* 30b, 99a, 102b; *CzechRozm* 32v; *CzechEp* 175, 305; *Pan Chriřtus* w żywoćie mátczynym/ iuż mężem był *NiemObr* 144, 144.

Szereg: »matczyn i synow« (1): Gdyż tedy matczyno ij łynowo ciało bywa iedno *OpecŻyw* 181.

c. *Czyniony przez matkę, przez nią odczuwany, objawiany; też będący objawem jej działania* (14) : Radćiem mátczyn głos vřłýřzał *BierEz* N2v; przeklynanye mathczyno uykorzeny fundament a grunth łafky bozey *PatKaz I* 15; *LibMal* 1544/80v; *GliczKsiąż* O8v; *GroicPorz* mm2v; *Leop Gen* 27 *arg*; *Mącz* 320c; *Mař* przykłady w dziećwce Chánányfkiéy: kthóréy mátczyná wiárá pomocna byłá

BiałKat 258v; *CzechRozm* 85v; *SkarŻyw* 195; *Iuż* letniczek pińány/ *Y* vploteczki wniwecz/ *y* pałki złoconé/ *Matczyné* dáry płoné. *KochTr* 8; *ZawJeft* 40.

W charakterystycznych połączeniach: matczyn(e)(-a, -o) ćwiczenie, dary, głos, łaska, łzy, namowa, pilność, porada, przeklinanie, rozkazanie (2), wiara, występki.

Zwrot: »matczynym tchnieniem żyć« = być płodem w łonie matki (1): iefzceś lię nie vrodził/ á iuż fłużyć/ iefzce mátczynym tchnieniem żyiesz/ á iuż kazanie czynić chceś? SkarKaz 577b.

Szereg: »ojcowski abo matczyn« (1): Iefliby człowiek vrodził fyná vpornego y zuchwálego/ któryby nie fłuchał oycowłkiego ábo mátczynego rofkazánia WerGość 266.

d. *Skierowany ku matce, należny jej (1) : Boże ij panie nałł/ chwála matczyna ma ijftz w fyná [Chrystusa] OpecŻyw* 179v.

e. *O pokrewieństwie ze strony matki (4) : Bo síoftrę Oycowę Amitam, á síoftrę mátczynę Materterarn nazywáią. GroicPorz* ff2v, ff2v.

Wyrażenie: »matczyn dziad« = dziad ze strony matki, ojciec matki (1): ktore morłkie żeglowanie/ [...] Krol Ferdynánd Kárłá piątego Cefárzá Rzymłkiego mátczyn dziad/ [...] znouu odnowił BielKron 278.

Szereg: »ojcow albo matczyn« (1): Ciotka/ iefł Oycowá álbo Mátczyná síoftrá. GroicPorz ff2v.
[Postać „matczyn” w porównaniu z „macierzyński” zawiera większy procent użyć czysto dzierżawczych i wykazuje częstszą łączliwość z rzeczownikami konkretnymi i czynnościowymi w ich użyciu dosłownym].

Cf MACIERZY, [MACIERZYN], MACIERZYŃSKI, MACIERZYSTY, MATECZNY, [MATSKI]

AŻ